

DUBROVNIK I KOSOVSKA BITKA U DOKUMENTIMA I HISTORIOGRAFIJI

Josip Lučić

Dubrovčani i Turci Seldžuci nisu se mnogo i često, posredno i neposredno, susretali na Levantu tijekom XIII. i XIV. stoljeća. Mala Azija nije bila u velikoj mjeri dostupna dubrovačkim trgovcima zbog prisutnosti talijanskih jakih trgovačko-pomorskih komuna, u prvom redu Venecije i Genova.

Ni prvi koraci Osmanlija preko Helesponta na Balkan, odnosno evropsko tlo, nisu ispočetka uzbuđivali dubrovačke trgovce. Osmanlije su se usmjeravale prema Makedoniji i Grčkoj u jednom smjeru i preko današnje Bugarske na Dunav u drugom. Dubrovački trgovački interesi još nisu bili ugroženi.

Tek poslije bitke na Marici 1371, kad su se osmanlijske čete počele zalijetati do dubrovačkih granica, Dubrovčani su se ozbiljnije suočili s novom i mladom prodornom silom u svom zaleđu. Za razliku od mnogih zapadnih sila, procijenili su da Osmanlije nisu neka prolazna avantura, nego snaga koja se ustaljuje. Odlučili su s njima pregovarati sa željom da svojim karavanama i dalje nesmetano prenose robu, osiguraju gospodarsku i trgovačku opstojnost i dobit.¹ Spremno su pratili i dočekivali turska napredovanja i njima se prilagođivali.

Kosovska bitka 1389. nije ostavila neposrednog traga u dubrovačkim službenim dokumentima. Tek gotovo 4 mjeseca nakon ovog događaja u Vijeću umoljenih, Senatu raspravlja se 12. listopada 1389, u prisutnosti 22 vijećnika, o molbi gospođe kneginje, udovice pokojnog kneza Lazara. Njezini poslanici su tražili odgovor od Senata da li bi ona mogla, ako joj se bude svidjelo, poslati imutak i svoje biće i nesmetano doći sa svojom pratnjom u Dubrovnik. Jednako tome slobodno se i sigurno povući i odnijeti natrag sva svoja dobra po svom nahođenju i odluci. Senat je prihvatio i odobrio njezinu molbu sa 17 glasova. Nakon dva dana u Velikom vijeću, u nazočnosti 55 vijećnika, prepušta se uvidavnosti kneza i Malog vijeća da daruju

¹ O prvim vezama usp. I. Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*. SANU Istoriski institut 3, Beograd 1952, 1—4 i dalje. — Općenito s novijom literaturom K. Milutinović, *O južnoslavenskom obilježju boja na Kosovu*. U povodu 600. godišnjice. Zadarska revija 1—2, 1989, 11—28. — I. Kampuš, *Tragično stoljeće na Balkanu. Šesto godina od bitke na Kosovu polju*. Vjesnik, Zagreb, 14. VI. 1989. i dalje.

i počaste poslanike kneginje Milice darom vrijednim do 100 perpera »na račun čuvanja prijateljstva«. Za prijedlog je glasalo 46 vijećnika.²

Slično su Dubrovčani postupali i s drugim moliteljima iz zaleđa.

Nešto više od pola godine nakon kosovske bitke, 15. veljače 1390. Fiorentinac Tadej Jakobov primio je 1000 dukata od Jakoba Buće, protovestijara bosanskog kralja Tvrtka I. Trebao je otići u Tursku da istraži da li se tamo nalaze zarobljenici, podanici bosanskog kralja. Potom će se vratiti u Dubrovnik i izvijestiti što je doznao. Ako Tadej ne ode u Tursku ili ne pokaže potvrdu da je tamo bio, vratit će Jakovu Bući pozajmljeni novac. Čini se da Fiorentinac nije ispunio obvezu, jer se o bosanskim zarobljenicima tragalo i dalje.³

Kad su poslije bitke kod Angore 1402. mnogi kršćani uspjeli pobjeći iz turskog zarobljeništva, pročulo se u Bosni da su neki njihovi velikaši, za koje se mislilo da su poginuli na Kosovu polju, živi i da prebivaju u Carigradu ili oko njega. Tad je njihova rodbina: knez Vukašin i vojvoda Vukmir Zlatonosović, Hrvoje Vukčić Hrvatinić i knez Mirko u ožujku 1403. pisala dubrovačkoj vladi da se raspitaju o njima. Radilo se o velikašima: Borovina Vukašinović, Mihoć Milošević, Vlač i Stjepan Zlatonosović i neki Vuk. Dubrovačka vlada se zauzela i godine 1403. i 1404. angažirala svoje građane Miloša Milišića i Franka Tome Vicijanovića. Ovaj posljednji donio je iz Carigrada u Dubrovnik dva pisma za bosanskog kralja. O njihovom sadržaju ništa se ne zna kao ni o sudbini tih bosanskih velikaša.⁴

To su svi dubrovački dokumenti koji bi se odnosili posredno na kosovsku bitku. Niti jedan izravan.

² »Die XII octubris MCCCLXXXVIII

In Consilio rogatorum, ball. XXII

Prima pars quod debeat acceptari petitionem ambassiatorum domine comitisse uxoris quondam comitis Lazari petentis in, casu si sibi placuerit, possit mittere bona sua et es(se) suum et venire cum sua comitiva libera et francha, et libere et secure recedere et reportare omnia sua ad suum beneplacitum voluntatis.

Captum per XVII.«

»Die XIII de octobris 1389, ind. XII.

In Maiori consilio, ball. LV.

Pro donando ambassiatoribus comitisse.

Prima pars de dando arbitrium et liberam auctoritatem domino Rectori et suo Minori consilio de donando et honorando ambassiatores domine comitisse consortis quondam domini comitis Lazari ab yperperis C infra ratione amicitie conservande. Captum per XLVI.«

Historijski arhiv Dubrovnik.

Reformationes XXVIII, fol. 88', 127

³ Regest tog dokumenta objavio B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) et le Levant au moyen âge. Paris 1961, br. 399, str. 299. — Citav izvod i komentar usp. kod. I. Voje, Sitni prilozi za istoriju srednjovjekovne Bosne. Godišnjak Društva istoričara BiH XVI, 1965 (izišlo 1967), 227—229.

⁴ M. Pucić, Spomenici srbski (od 1395 do 1423). Beograd 1858, 46—48. — Božić, n. dj. 330—331. — D. Kojić-Kovačević, O učešću bosanskog odreda u Kosovskoj bici. Naši dani XXXVI, br. 970 (n. s. 40) — Sarajevo, 23. VI. 1989.

Jedino kod dubrovačkog anonimnog analista zabilježeno je pod godinom 1389. da se 15. lipnja, na blagdan Sv. Vida, vodila bitka na Kosovom polju između Bosanaca i Turčina. Na bosanskoj strani borili su se despot Lazar koji je bosanski kralj, zatim Vuk Branković i vojvoda Vlatko Vuković. Poginuo je velik broj Turaka i Bosanaca, pa ih je malo preživjelo. Ubijeni su car Murat i bosanski kralj. Nisu pobijedili ni Turci ni Bosanci, jer su s obje strane pale velike žrtve.⁵ Lako je shvatiti da se pod Bosancima ovdje razumijevaju Srbi.

Junije Rastić (1669—1735), najbolji dubrovački kroničar, ne spominje kosovsku bitku.⁶ Zacijelo zato što o njoj ništa nije našao u službenim dokumentima dubrovačkog arhiva i vlade.

Dubrovnici su očito bili ravnodušni na ishod bitke. Je li posrijedi obzir, spoznaja da se ne treba istrčavati sa žaljenjem ili čestitanjem, jer bi se oba postupka, u daljnjem razvoju događaja, mogla osvetiti na dubrovačkim trgovačkim kolonijama? Turci su im očito dali do znanja da im neće ometati slobodu trgovanja i kretanja po svojem osvojenom teritoriju. Vjerojatno su imali i neka iskustva. Tu su slobodu Dubrovčani ionako već uživali na preostalom srpskom području, također u Bosni i okolnim krajevima. Nijedan od sukobljenih protivnika nije im u tom času bio opasan.

Možda je tom stavu pridonijela i vijest da je kosovska bitka bila neodlučena, pa se nisu mogli i htjeli odmah opredijeliti. U svakom slučaju gledali su na prilike u zaleđu bez emocija imajući pred očima korist od oba trgovačka partnera. Prionut će uz onog koji pobjeđuje i omogućava dalju zaradu. U tom smislu dopuštaju udovici kneginji Milici da se, ako hoće, skloni u Dubrovnik. Nagrađuju njezine poslanike »na račun čuvanja prijateljstva« (ratione amicicie conservande). Ne u ime kršćanstva ili narodnog osjećaja, nego zbog računa. U stjecanju profita Dubrovčani ne pitaju za vjeru i politiku. Zele samo nesmetano trgovati bez obzira na križ ili polumjesec. Poznato je kako su Dubrovčani kasnije uredili političke i gospodarske odnose s Osmanlijama. Slično su, mutatis mutandis, učinili i Srbi.

U XVI. stoljeću nastaje preokret u dubrovačkoj historiografiji. Zauzima se angažirani stav protiv Osmanlija. To je, zacijelo, posljedica općih evropskih prilika toga vremena. Pape su organizirale 1538—1540. prvu i 1570—1572. drugu Svetu ligu protiv Turaka. Treću je spremao poslije turskog poraza kod Siska 1593. na prijelazu u XVII. stoljeće Klement VIII (1592—1605). Udaljavanje Turaka iz srednje i jugoistočne Evrope postaje

⁵ »1389. Adì 15 giugno, in giorno di Santo Vito, e fo martedì, fu battaglia tra Bosnesi e Gran Turco, li quali Bosnesi furono Despot Lazar Re di Bosna, et Vuch Brancovich, et Vlatcho Vuchovich Voevoda; et fu gran ocisione tanto de Turchi, quanto de Bosnesi, et pochi tornono in suo paese. Et Zar Murat è stato amazato et Re de Bosna; et la vittoria non se ha dato, nè a Turchi, nè a Bosnesi, perchè fu gran ocisione. Et fu le battaglia in Kosovo polje.« — *Annales ragusini Anonymi* (ed. Nodilo). MSHSM 14, Zagreb 1883, 48.

⁶ *Chronica ragusina Junii Restii* (ed. Nodilo). MSHSM XXV, Zagreb 1893, 177.

evropsko pitanje. Dubrovački povjesničari toga vremena su duhovne osobe — benediktinci. Ludovik Crijević (Cerva) Tubero (1459—1527), Mavro Orbin (pol. XVI. st.—1614) i svjetovnjak Jakov Lukarević (Luccari) (1551—1615). Zbog svojih kršćanskih uvjerenja, podupiru te opće trendove, to prije jer im je papa na čelu. Posvećuju posebnu pažnju kosovskoj bici, koja već tada prelazi u legendu. Ludovik Crijević u djelu »O podrijetlu Turaka i njihovim djelima...« koje je izišlo 1590. poslije njegove smrti u Firenzi, detaljno opisuje raspoloženje u srpskom taboru, on ih naziva Dardanci, uoči bitke. Kralj Lazar je priredio večeru. Pozvao je i Miloša, u tekstu Milona, kojeg su iz zavisti potvorili da je izdajnik. Trebalo ga je osuditi ili osloboditi optužbe. Tijekom večere Lazar se obrati Milošu, daruje mu vrč i vino i spomene izdaju. Miloš primi pehar, ispije vino i izjavi da će on sutra u boju dokazati da je vjcran kralju, a ne izdajnik. Miloš se po noći iskrade iz srpskog i prijeđe u turski tabor. Budući da su Turci cijenili njegovo junaštvo, odmah ga privedu u sultanov šator. Prilikom poklona izvadi bodež i ubije Murata i odmah pogine od sultanove tjelesne straže. Unatoč smutnji, koja je nastala zbog sultanove pogibije, Turci su se srediili. Prešutjeli su smrt da ne bi nastalo malodušje. Razvije se žestoka bitka s obostranim velikim gubicima. Srbi su potiskivali Turke, koji počеше bježati. Tada turski zapovjednici govorom hrabre svoje vojnike, koji jurnu na srpske čete. Lazar se vrlo hrabro borio. Kad je mijenjao umornog konja, vojnici su ga izgubili iz vida i pomislili da je poginuo. Počeli su uzmicati. Lazar je upao u jednu kamufliranu rupu. Turci ga stignu i ubiju. Prema drugom mišljenju Lazara su Turci živa uhvatili i odrubili mu glavu.⁷

Sve ovo pričanje preuzima Mavro Orbin i dodaje dramatičan Lazarov govor uoči bitke i aluziju da je Vuk Branković izdao Lazara, jer su mu Turci obećali njegovu državu.⁸

Jakov Lukarević jednostavno prepričava i sažima Orbinovo izlaganje.⁹

U historiografiji se navodi da je Tuberon u opisu kosovske bitke sačuvao od zaborava jednu od najljepših varijanata kosovske predaje;¹⁰ da su ta mjesta značajna za razvoj naše epske tradicije.¹¹

Što se tiče Orbinovog prikaza upozorava se da se on koristi narodnom pjesmom »Kneževa večera« kad opisuje taj događaj. U opisu Muratove pogibije pak doslovno se drži Tuberonovog teksta. Za Lazarov govor prije bitke pretpostavlja se da je Orbin imao uzore u humanističkoj literaturi toga vremena s elementima vlastitog slavljenja Slavcna. Što se događalo u

⁷ L. Cerva Tubero, *De Turcarum origine, moribus et rebus gestis commentarius*. Florentiae 1590, 6—8. — Isti je tekst donio i u djelu »*Commentaria suorum temporum*« I, II (ed. Rhacusii 1784) 261—266.

⁸ M. Orbin, *Kraljevstvo Slovena* (prev. Z. Šundrica). SKZ Beograd 1968, 97—102.

⁹ G. Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa, 1604* (2. izd. Dubrovnik 1790, str. 115—116).

¹⁰ R. Samardžić, *Kraljevstvo Slovena u razvitku srpske istoriografije*, u knjizi M. Orbin, n. dj., str. CXII.

¹¹ S. Ćirković, *Komentari i izvori Mavra Orbina*, u n. dj., 405—6.

turskom taboru poslije Muratove smrti i kako je stradao Lazar očito je prepisao iz Tuberonu. Orbin, ipak, prvi objavljuje procjenu i objašnjenje kosovskog poraza zbog izdaje Vuka Brankovića. O tome je zacijelo imao već neke izvore.¹² Inače se općenito misli da je priča o Vukovoj izdaji nastala iz narodnih pjesama.¹³

Očita je zasluga dubrovačke historiografije da je sačuvala narodnu tradiciju koja je kosovskoj epopeji već u XV. i XVI. stoljeću dala općenatrodnu dimenziju kako u borbi tako i u tragici.

Zusammenfassung

DUBROVNIK UND DIE SCHLACHT AUF DEM AMSELFELD IN DOKUMENTEN UND GESCHICHTSSCHREIBUNG

Der Verfasser weist auf zwei Urkunden aus dem Historischen Archiv in Dubrovnik hin, die sich mittelbar auf die Schlacht auf dem Amselfeld beziehen. Das ist erstens die Genehmigung des Senats von Dubrovnik vom 12. 10. 1389, daß die Fürstin Milica, die Witwe des auf dem Amselfeld gefallenen Fürsten Lazar, in Dubrovnik beherbergt werden darf, falls sie es wünscht; ferner der Beschluß des Großen Rats von Dubrovnik vom 14. 10. 1389, ihren Boten mit einem 100 Perper wertigen Geschenk zu bedenken, »zwecks Erhaltung der Freundschaft« (ratione amicitie conservande). Zweitens verweist der Verfasser auf die Gesuche der Adelligen aus Bosnien aus dem Jahr 1390 und vom März und April 1403, die Regierung von Dubrovnik möchte sich bei dem Kaiser von Byzanz nach dem Schicksal einiger Adelligen aus Bosnien erkundigen, die die Schlacht auf dem Amselfeld überlebt haben und sich angeblich in der Türkei und in Konstantinopel befinden sollen.

Der Annalenschreiber von Dubrovnik Anonymus erwähnt den genauen Tag und das Jahr der Schlacht auf dem Amselfeld und behauptet, der Ausgang der Schlacht wäre unentschieden gewesen.

Die Historiker von Dubrovnik schreiben im 16. und zu Beginn des 17. Jhs. ebenfalls über die Schlacht auf dem Amselfeld. So beschreibt Ludovik Cerva Tubero (1459—1527) das Abendessen beim Fürsten Lazar am Vorabend der Schlacht sowie die Gründe und die Art und Weise, warum bzw. wie der serbische Adelige Miloš Obilić den türkischen Sultan Murad getötet hat. Mavro Orbin (gest. 1614) wiederholt Tuberos Meldung, fügt aber neue Einzelheiten hinzu: die angebliche Rede des Fürsten Lazar vor Beginn der Schlacht und den Grund für den von Vuk Branković begangenen Verrat.

Nach dem Urteil der jugoslawischen Historiographie fußen die Ausführungen von Tubero und Orbin auf der ältesten Tradition von dem Drama auf dem Amselfeld.

¹² O svemu ovom S. Ćirković, n. dj. 330—331.

¹³ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba I*, Beograd 1952, 326.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH